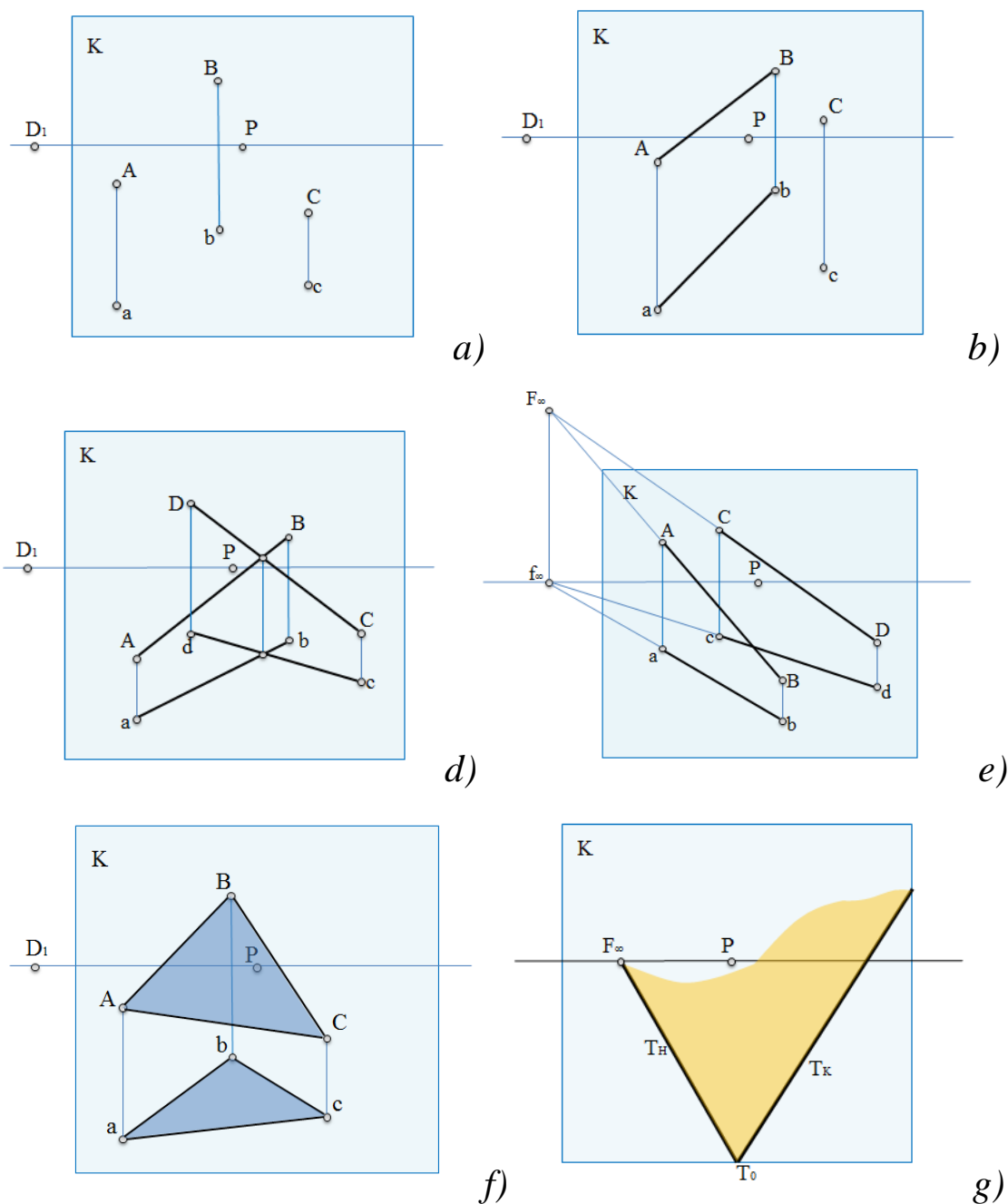

2.2-§. Tekislikning perspektiv tasvirini yasash algoritmi.

Tekislikning perspektivada berilishi.

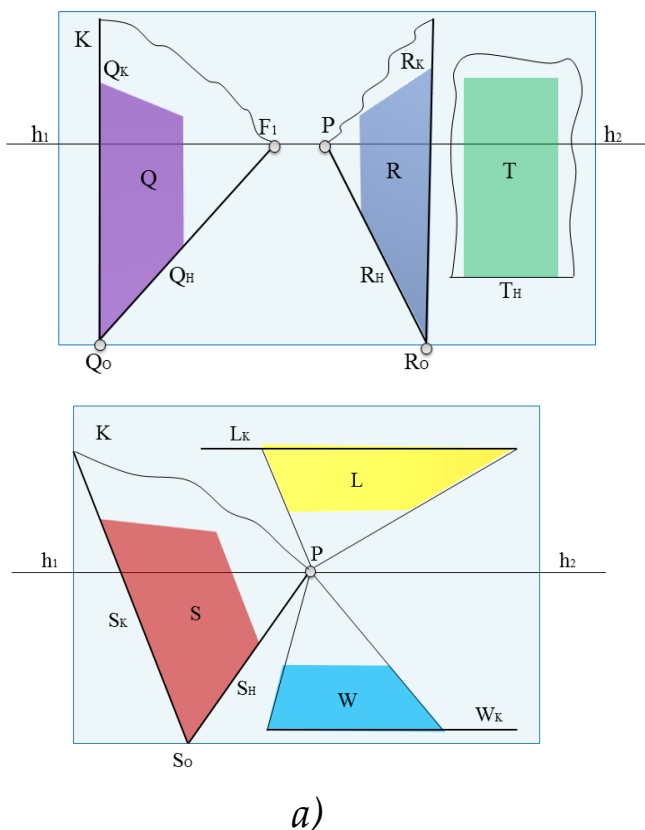
Tekislik perspektivada bir to'g'ri chiziqda yotmagan uch nuqtasi bilan (2.18-rasm, a), bir to'g'ri chiziq va unda yotmagan bir nuqta bilan (2.18-rasm, b), ikki o'zaro kesishuvchi chiziqlar bilan (2.18-rasm, d), ikki o'zaro parallel chiziqlar bilan (2.18-rasm, e), geometrik tekis shakllar bilan (2.18-rasm, f) va izlari bilan (2.18-rasm, g) berilishi mumkin.

2.18-rasm

Tekislikning kartina va narsalar tekisliklariga nisbatan vaziyatlari.

Tekislikning H narsalar va K kartina tekisliklariga nisbatan ba'zi bir xususiy hollarini ko'rib chiqamiz. 2.19-rasm, a va b da kartinada to'g'ri burchakli to'rtburchak Q, R, T, S, L, W tekisliklar tasvirlangan.

2.19-rasm

Q tekisligi H narsalar tekisligiga perpendikulyar, chunki uning Q_K izi kartina asosi K_H ga perpendikulyar, K kartina tekisligiga nisbatan qiya, chunki uning Q_H izi F_1 ga tutashgan. F_∞ nuqta umumiy vaziyatdagi chiziqlarning uchrashish nuqtasidir.

R tekisligi H narsalar tekisligiga perpendikulyar, K kartina tekisligiga ham perpendikulyar, chunki uning R_H izi P bosh nuqtaga tutashgan. P nuqta kartinaga perpendikulyar vaziyatdagi chiziqlarning uchrashish nuqtasidir.

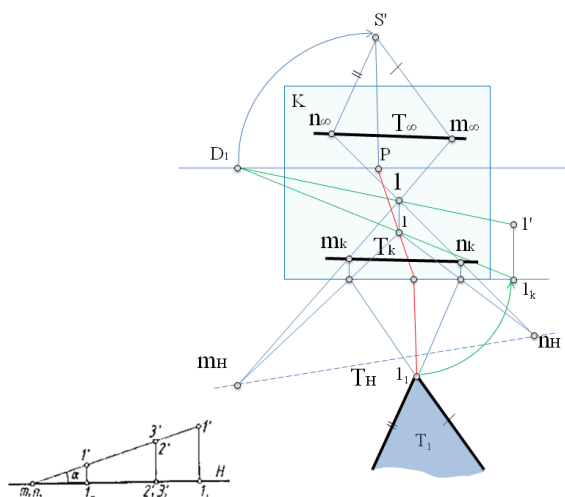
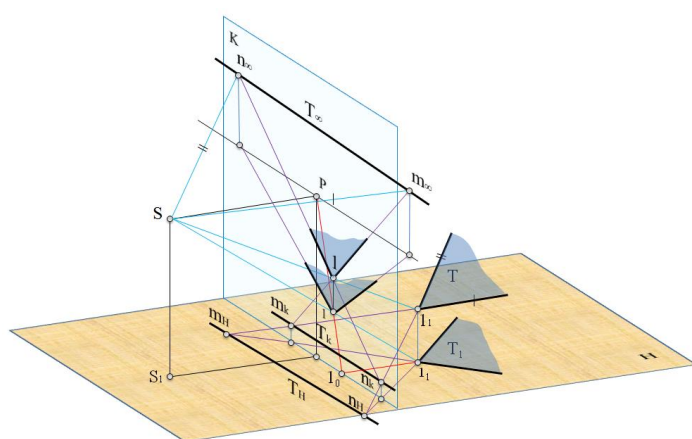
T tekisligi H narsalar tekisligiga perpendikulyar, K kartina tekisligiga parallel vaziyatda.

S tekisligi H narsalar tekisligiga og'ma, chunki uning S_K izi kartina asosi K_H ga og'ma vaziyatda, K kartina tekisligiga perpendikulyar, chunki uning S_H izi P ga tutashgan.

L, W tekisliklari H narsalar tekisligiga parallel, chunki ularning L_K, W_K izlari kartina asosi K_H ga parallel, K kartina tekisligiga perpendikulyar, faqat L tekisligi ufq chizig'idan yuqorida, W tekisligi ufq chizig'idan pastda joylashgan.

Tekislikning perspektivasi, uchrashish chizig'i va izlari.

Umumiy holda T tekislik K ga ham H ga ham qiya vaziyatda, o'zaro 1 nuqtada kesishuvchi m va n to'g'ri chiziqlar orqali berilgan. Bunday tekislikni perspektivada izlari orqali tasvirlash uchun oldin, 1 nuqtaning perspektivasi keyin m, n chiziqlarning kartinadagi perspektivasi aniqlanib, 1 nuqta bilan tutashtirib davom ettiriladi va S dan m, n larga parallel qilib o'tkazilgan ko'rish nurlari bilan kesishtiriladi. So'ngra m, n chiziqlarning kartina tekislikdagi izlari $m_K, n_K, m_\infty, n_\infty$ lar belgilanib, ular o'zaro tutashtiriladi. Shunda tekislikning izlari T_K, T_∞ lar topiladi va H dagi izi T_H shartli ravishda kartina asosida tasvirlanadi (2.20-rasm, a, b).

a)

b)

2.20-rasm

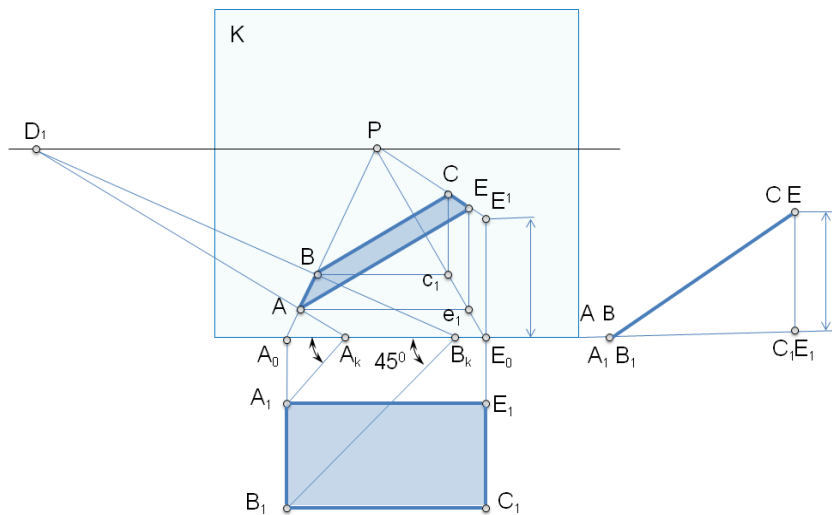
Tekislikning perspektivasini qurishning umumiy algoritmi quyidagicha bo'ladi. Ko'rish nuqtasi S dan berilgan tekislikka parallel tekislik o'tkaziladi va uning kartina bilan kesishgan chizig'i aniqlanadi. O'tkazilgan tekislik *parallellizm tekisligi*, aniqlangan chiziq esa berilgan tekislikning cheksizlikdagi xosmas chizig'ining perspektivasi, ya'ni *uchrashish chizig'i* deb ataladi. Berilgan tekislik davomining kartina bilan kesishgan chizig'i uning *kartina izi* bo'lib, u har doim tekislikning uchrashish chizig'iga parallel bo'ladi (5-qoida).

Og'ma tekis shakllarning perspektivasi.

H ga qiya va K ga perpendikular to'g'ri to'rtburchakning perspektivasini yasash 2.21-rasmda ko'rsatilgan. Buning uchun,

oldin, H ga qisqarib proyeksiyalanayotgan ko'rinishining perspektivasi P va D_1 nuqtalar yordamida bajarib olinadi.

To'g'ri to'rtburchakning AB chizig'i H da, CE chizig'i H dan t masofaga teng balandlikda perspektivasi bajariladi. AE va BC nuqtalar tutashtirib chiqilsa, to'g'ri to'rtburchakning perspektivasi yasalgan bo'ladi.

2.21-rasm

2.22-rasmda kartina tekisligiga nisbatan 45° da bo'lgan og'ma kvadratning perspektivasi berilgan. Dastlab, kvadratning H dagi proyeksiyasining perspektivasi $A_1E_1B_1C_1$ bosh nuqta P , D_1 va D_2 distansion nuqtalar yordamida quriladi. C_0 dan chiqarilgan vertikal chiziqqa berilgan t masofa o'lchab qo'yilib, C' belgilanadi va u P bilan tutashtiriladi. Bu chiziq C_1 dan chiqarilgan vertikal chiziq bilan kesishib, C nuqtaning perspektivasini beradi.

Bu ishni bajarishda AB va EC chiziqlarning uchrashish nuqtasi D'_2 dan ham foydalanish mumkin edi. Buning uchun ko'rish nuqtasi S ning kartinaga jipslashtirilgan holati tiklanadi va u $S'D_2$ atrofida aylantirilib, ufq chizig'i h ga olib tushiladi. Olib tushilgan S_1 nuqta burish vatarlarining uchrashish nuqtasi hisoblanadi va undan h ga nisbatan berilgan α burchak ostida to'g'ri chiziq o'tkaziladi. O'tkazilgan chiziq D_2 dan chiqarilgan

2.22-rasm

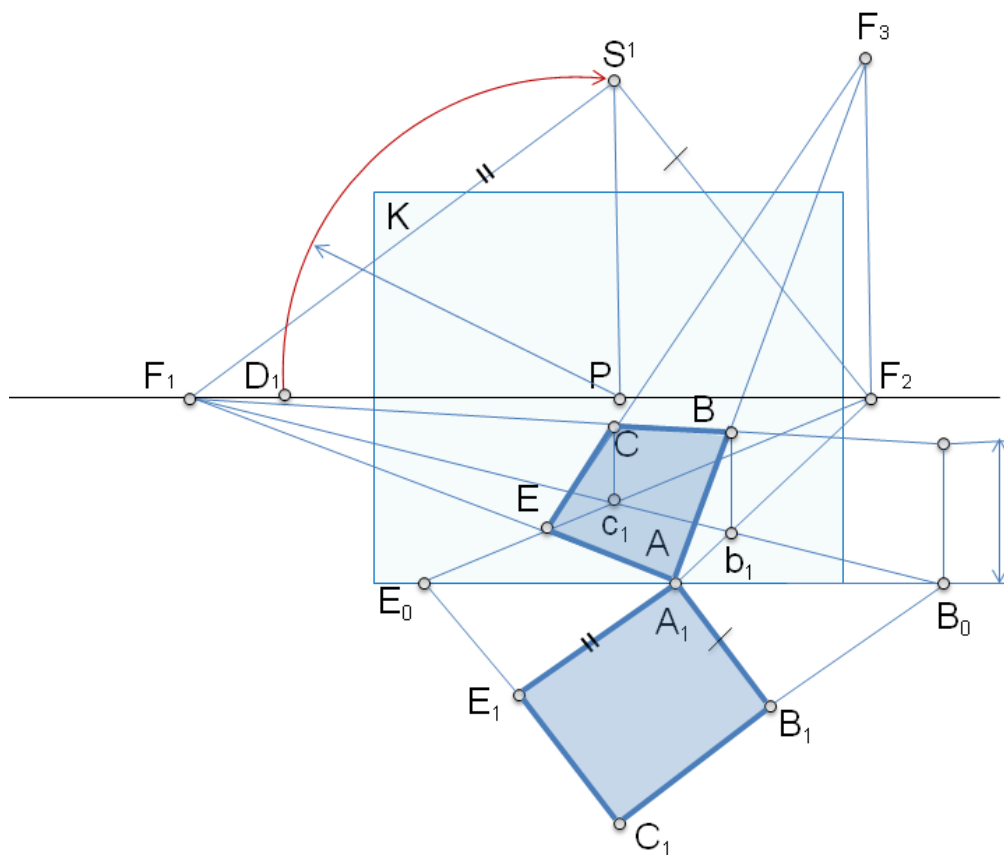
To'g'ri to'rtburchakning H dagi tasviriga S' dan parallel chiziqlar o'tkazilib, F_1 va F_2 nuqtalar topilgan.

B_0 , A_1 , E_0 nuqtalar F_1 va F_2 lar bilan tutashtirilib, to'g'ri to'rtburchakning H dagi perspektivasi yasalgan.

B_0, A_1, E_0 nuqtalar F_1 va F_2 lar bilan tutashtirilib, to'g'ri to'rtburchakning H dagi perspektivasi yasalgan.

B_0 dan vertikal chiziqqa B_1C_1 chiziqning balandligiga t masofa o'lchab qo'yilib, u F_1 bilan tutashtirilgan. Shunda BC chiziqning perspektivasi B va C nuqtalardan vertikal chizilgan chiziqlarda belgilangan.

B va C hamda A va E nuqtalar o'zaro tutashtiriladi. Bu chizmada ham AB va CE chiziqlarning uchrashish nuqtasi F_3 avvalgi rasmdagidek aniqlanadi.

2.23-rasm

Mavzuga oid nazariy savollar.

1. To'g'ri chiziqning perspektivasi qanday hosil qilinadi?
2. Tekislikning perspektivasi qanday hosil qilinadi?
3. To'g'ri chiziq va tekislikning izlari deganda nimani tushunasiz?
4. Turli vaziyatdagi to'g'ri to'rtburchaklarning perspektiv tasviri qanday yasaladi?